

Keskkooli lõpueksam on rituaal

Eile kirjutasid keskkoolilõpetajad riiklikku lõpukirjandit, vaigistades nii vaidlused riigieksamite üle.

Koolis on palju rituaalsust. Käetõstmine tunnis, klassi ees vastamine, isegi klassiruumi paigutus (õpilased istuvad üksteise selja taga). Eeskätt kajastavad rituaalid võimusuhteid, milleks koolis on õpetaja–õpilane. Rituaale järgides kinnitatakse, et väärtusi hoitakse aus. Rituaalide muutumine tekitab hirmu, et koos tavadega kaob ka endale võetud vastutus.

See kõik tuli selgelt esile ka diskussioonis riigieksamite korraldamise üle. Kooli lõpu– ehk küpsuseksamite roll tänapäeva ühiskonnas on võrreldav initsiatsiooniriitustega traditsioonilises rahvakultuuris. Nende kultuuriline tähendus on märksa kaalukam kui õpitulemuste kontroll. Muutused selles rituaalis nagu eksamite ühitamine ning aja ja energia kokkuhoid, haridustase-

Eksami tähendus on kaalukam kui õpitulemuste kontroll. RAIGO PAJULA

me ühtlustamine põhjustavad hirmu vastutuse kadumise ees.

Lõpueksamite korraldamises põrkuvad vähemalt kolm erinevat kultuuri-

kihistust. Sügavaim neist on (rahva)valgustuslik mudel, kus õpetajal on teadmine ja sellega koos ka võim – otsustusõigus selle üle, mis on õige ja mis vale, mis on hea ja mis halb. Vastutus õpilase õppimise eest on õpetajal kui väärtuste kandjal – tema teab, mida ja kuidas õpetada. Võimusuhte väljenduseks on õpitu ülesütlemine, vastamine õpetajale, eksam õpetaja ees.

Linnastuvat ja industrialiseeruvat (massi)ühiskonda esindab aga (totalitaar–)ametkondlik kultuurimudel, kus haridus on ühiskonnas ümberjagamisele kuuluv hüve. Peamiseks väärtuseks on võrdsus. Vastutus on haridusametnikul, kes töötab välja ja kirjutab kõigile asjaosalistele ette tingimused võrdsuse tagamiseks. Vastutus on ära antud/võetud nii õpetajalt kui ka koolilt, nende osaks on oodata, kui "kõrgemalt poolt" asjad "paika pannakse".

Tänapäeva globaliseeruva ühiskonna väärtusteks on rahvusvahelisus, üksikisiku võimaluste avardumine,

eluaegne õppimine. Neist lähtub avatud ühiskonna kultuurimudel, kus õppimine on personaalse identiteedi kujunemise, mitte ühiskondliku selektsiooni vahend. Seda mudelit esindab kõmutekitanud võimalus "lõpetada keskkool ühe punktiga sajast", s.t eksamil mitte läbi kukkuda. "Läbikukkuminegi" on rituaalse tähendusega, tähistades ebaõnnestumist üleüldse. Kellelegi "läbikukkunu" sildi kleepimist välditakse avatud ühiskonna rituaalides sihiteadlikult. Samas on avatud ühiskonna oluliseks rituaaliks organisatsiooni "läbipaistvuse" demonstreerimine – kooli ja õppimise puhul õppekavade, eksaminõuete ja –tulemuste avalik kättesaadavus.

Puhtmõistuslikult lähenedes ei ole ju muudatused kuigi suured – ühtsed õppekavad ja eksaminõuded olid enne ja jäävad. Küsimus on rituaalide muutuses.

HANNES VOOLMA,

Tallinna 32. keskkooli õpetaja